

Savonarola: un personatge controvertit

El cardenal Savonarola, que havia plantat cara al papa des de principis del seu pontificat, fou cremat públicament per Roderic Borja, Alexandre VI. Aquest article ens ajuda a entendre les controvèrsies que ha després aquest predicador, des de la seva època fins a l'actualitat.

L'any 1998 es va escaure el cinquè centenari de la mort de Girolamo Savonarola i de dos frares dominics més, fra Domenico da Pescia i fra Silvestro Maruffi. Durant aquests cinc segles els dominics han pensat que la mort d'aquests tres frares havia estat molt injusta, però també ho pensen i ho han pensat molts historiadors que n'han reivindicat la doctrina. La qüestió, tanmateix, continua essent motiu de debat i discussió, i, excepte alguns aclariments fonamentals d'aquest darrer segle duts a terme per historiadors que es mantenen fora de la polèmica, encara avui hi ha qui passa gust en la defensa de posicions extremes, entre l'elogi i el vituperi.

Girolamo Savonarola fou cremat públicament a la plaça de la Senyoria de Florència pel papa valencià Alexandre VI, de nom Roderic Borja. Savonarola havia plantat cara al papa quasi des del principi del papat. La vida dissipada d'aquest papa i els escàndols de la cort eren motiu d'imprecacions des del púlpit de l'església de Sant Marc de Florència.

La polèmica no nasqué amb la mort de Savonarola, sinó que ja era ben viva quan aquest començà a predicar amb èxit a final del segle XV a Florència. No sempre havia estat així. Nascut a Ferrara, els primers temps havia tingut les dificultats de llengua (parlava amb poca gràcia el toscà) i d'estrangeria que, als florentins, els agradava de fer ressaltar. Arran de les seues predicacions, la ciutat es va dividir en dues faccions: la dels anomenats *piagnoni*, és a dir, plorans, i la dels *arrabbiati*, rabiosos. La història de Savonarola forma part de la ciutat de Florència i viceversa. Els esdeveniments històrics d'aquesta ciutat en la darrera dècada del segle XV no es poden entendre sense la referència d'un frare dominic que va ocupar indiscutiblement un lloc preeminent en la vida política i religiosa de la ciutat.

L'any 1494, quan Carles VIII, rei de França, envaïa Itàlia i entrava sense oposició a la Toscana, els florentins eixiren als carrers a

protestar per la desastrosa política de Piero de Mèdici. Al crits de "Popolo e libertà" Piero i els seus germans abandonaren Florència. Després de seixanta anys de govern dels Mèdici, Florència torna a ser una república popular. Però les dificultats eren moltes. Mentre els florentins vorejaven la guerra civil, el rei de França s'acostava a la ciutat.

Els florentins pregaren a Savonarola que mitjançara entre ells i el rei. Savonarola feia deu anys que predicava a Florència la punició i la reforma de Roma i de l'església. Anunciava el flagell diví, el càstig per als tirans, per als rectors corromputs, per als rics i poderosos que oprimien els pobres, i aquesta actitud de predicador dels desesperats i la seua particular batalla per la renovació moral i espiritual li havien guanyat un gran nombre de seguidors entre la gent més humil, però també entre els poetes i filòsofs del cercle dels Mèdici.

La fugida dels Mèdici i l'arribada del rei francès venien a confirmar el caràcter profètic de Savonarola. La *Signoria* pregà a Savonarola que els ajudara a aplacar la còlera de Carles VIII. El rei acceptà de no tocar la ciutat i de tornar els territoris que Piero de Mèdici li havia donat. L'ambaixada de Savonarola no havia pogut tenir més èxit. En aquell temps Savonarola predicava quasi cada dia a Florència: proclamava que Carles VIII era el *flagellum Dei* de les seues profecies. Havia arribat, deia, el temps de la renovació i del triomf universal de la cristiandat. Florència estava destinada a ocupar el lloc privilegiat de la renovació. Florència seria la *Nova Jerusalem*, des de la qual la llum s'estendria a tot arreu del món, i a més, fruit de la renovació, Florència seria "més rica, més gloriosa, més potent que mai".

Durant els tres anys i mig següents, Savonarola esdevingué el profeta de la renovació moral, perseguint els vicis i cercant que, a més de la renovació espiritual, hi haguera també una renovació política. El nou *Gran Consiglio* tractava de reformar el sis-

El cardenal Remolins

Un dels personatges fonamentals en el desenvolupament de la trama savonaroliana és el lleidatà Francesc Remolins, enviat per Alexandre VI a jutjar Savonarola i a executar la sentència. La fama de Francesc Remolins, anomenat Remolino o Romolino pels italians, entre els seguidors de Girolamo Savonarola era nefasta: el consideraven una persona sense escrúpols i niu de tots els vicis. Diuen les cròniques que, quan va arribar a Florència com a enviat del papa per jutjar Savonarola, ja duia al pit la sentència condemnatòria.

A la Biblioteca General i Històrica de la Universitat de València es conserva un manuscrit de la biografia de Savonarola que diu, als fulls 735 i 736, com fou l'arribada a Florència de l'enviat del papa. Se li atribuïa, entre els dubtes de si fra Domenico da Pescia havia de morir o no, la frase següent: "Un frare més o menys, no té cap importància!". Els biògrafs seguidors de Savonarola escribrien que Francesc de Remolins havia cobrat un bon grapat de diners dels ciutadans florentins contraris a Savonarola i que per acontentar-lo havien disposat dels favors d'un jove florentí, perquè eren conegudes les preferències sexuals de Remolins.

La mala fama d'aquest cardenal no s'acabava pas amb els fets de la mort de Savonarola. Uns quants anys després,

quan els seguidors començaren a replegar totes les notícies de la seua vida exemplar i dels miracles fets després de mort, amb aquella insistència per a mantenir viva la seua figura i la seua doctrina, afegiren al *Tractat de miracles* un relat de punició sobre la mort, tristíssima, del cardenal Remolins. En aquest relat, testimoni de Monsenyor Ferrando Pandolfini, bisbe de Troia, es descriu l'espantosa mort del cardenal, perquè les cròniques diuen que, en l'agonia, repetia sense parar que es cremava i semblava que li eixia fum del nas i de la boca "*et infinite volte infino che morì disse: 'Oimè quei frati che fece morire', et infinite volte replicò tali parole et con tali parole in bocca morse*". De Francesc Gisbert Remolins, en tenim més notícies que li reconeixen el fet d'ésser un gran expert en dret canònic: havia estudiat a Florència durant el curs 1491-1492. Era company de Cèsar Borja, per recomanació del qual fou contractat com a professor, atès que, segons Cèsar Borja mateix, era millor professor que no eclesiàstic. A l'Arxiu d'Estat de Florència es conserva un document que parla de la seua implicació en els desordres causats pels estudiants durant el Carnaval del 1494. El 3 de maig de 1503 fou nomenat cardenal. Els historiadors antics i moderns en deien que era "*molto mal'huomo*".

tema i les estructures de les lleis.

No tothom hi estava d'acord, evidentment. Els escèptics, els vells oligarques, aquells qui no toleraven la intromissió dels renovadors morals, els predicadors rivals que l'acusaven d'intervenir massa en la política local (ell que era de Ferrara), se li oposaven. La seua croada particular contra els costums dels joves aristòcrates, els *compagnacci*, contra el joc, contra la beguda, la roba indecent i la sodomia creaven una gran hostilitat i enfrontaments.

Els malcontents florentins tractaren d'aconseguir que el papa prohibira els seus sermons, però el papa, aconsellat per Lodovico de Ferrara, li va oferir el capel

cardenalici. Savonarola digué a fra Lodovico que li respondria en el sermó, des del púlpit, i les cròniques diuen que aquell dia Savonarola cridava des del púlpit: "Digueu al papa, de la meua part, que no vull un capel cardenalici, sinó un capel de sang, el capel del martiri".

Els ambaixadors de les corts italianes i europees transmetien quasi diàriament els canvis polítics de la ciutat de Florència i, a Roma, Alexandre VI començava a preocupar-se per les manifestacions que Savonarola en feia, perquè deia que Alexandre VI no era vertader papa. Els historiadors diuen que allò que irritava el papa no eren aquestes acusacions, sinó el

ARXIU

Pintura anònima sobre el suplici de Savonarola i deu companys seus. Savonarola va ser cremat públicament a la plaça de la Senyoria de Florència.

fet que Savonarola fóra responsable de la negativa dels florentins a unir-se a la *Lega Santa* contra el rei francès. El papa ordenà a Savonarola que anara a Roma, però Savonarola tenia por que el mataren i s'hi va negar. En realitat, fora de Florència era home mort. A aquesta negativa, va seguir la prohibició de predicar. Durant uns mesos Savonarola va obeir, després reprengué la predicació. Alexandre VI per llevar-li autoritat va decidir de crear una nova Congregació Toscano-romana, en lloc de la Congregació Toscana que Savonarola havia creat amb el consentiment papal uns quants anys abans. Aquesta reunió deixava sota l'autoritat de Roma els frares de Sant Marc, però aquests frares rebutjaren el breu papal. Alexandre VI, en vist d'aquesta desobediència, va excumunicar Savonarola el dia 13 de maig de 1497.

El bloqueig a què fou sotmesa la

ciutat els mesos següents va crear molts maldecaps: el preu del gra, l'atur i les dificultats comercials, a més d'un brot epidèmic de pesta agreujaren la situació. El mes d'agost es descobrí un complot per restituir al poder els Mèdici. Els conjurats foren descoberts, processats i condemnats.

Aquesta condemna contradeia fortament els principis de Savonarola, reclamats abans de la instauració de la república, i creava un gran malestar en el poble.

La primavera del 1498 fra Domenico da Pescia predicava a Prato. Allí un altre predicador, fran-

guera acceptada, la prova del foc havia de demostrar que: 1) l'excomunicació del papa no era vàlida; 2) la profecia de Savonarola era vàlida; 3) la seua misió era legítima.

El dia 8 d'abril de 1498 una multitud d'homes (les dones no foren autoritzades a veure-ho) acudí a la plaça per assistir a l'espectacle. La discussió entre els dominics i els franciscans (que si l'hàbit era embruixat, que si s'hi podia entrar amb el Santíssim, etc.) es féu molt llarga: els florentins s'impacientaven i mentre discutien, una tempesta primaveral caigué sobre la ciutat. Fou interpretada com un senyal de Déu que no aprovava la prova del foc.

Aquella nit fou assaltat el convent de Sant Marc i després d'una nit de resistència als atacs dels ciutadans contraris, foren empresonats Girolamo Savonarola, Domenico da Pescia i Silvestro Maruffi. Es va convocar una comissió per a jutjar-los. De Roma arribaren comissaris del papa, com Francesc Remolins, que després fou nomenat cardenal per Alexandre VI. Els frares foren interrogats i torturats. Es digué immediatament que els processos havien estat falsificats. Tots tres frares foren penjats i cremats a la plaça de la Senyoria el dia 23 de maig de 1498. Les cendres de tots tres foren llançades al riu Arno.

Un miracle de Savonarola a Barcelona. Immediatament després de la mort de Girolamo Savonarola començà una tasca de recopilació de fets miraculosos, que durà més d'un segle i que s'escampà per tot Europa. En el *Tractat dels miracles* de Savonarola, que s'afegia a la vida, hi trobem, del 1511, una visió a Piedrahita (Ávila) que descobria una tradició del savonarolisme molt primerenca. El *Tractat dels miracles* parla també del miracle d'un rector espanyol que es va guarir de les seues malalties després d'haver-se encomanat a Savonarola, el qual havia sentit predicar a Florència. Els testimonis són escassos, perquè (es tracta de fets allunyats de Florència, però molt

La polèmica era ben viva quan aquest començà a predicar amb èxit a final del segle XV a Florència.

significatius) hem de recordar que hi hagué una persecució incansable durant tot el segle XVI, abans i després del concili de Trento. La primera edició de la seua biografia és del segle XVIII. Fins aleshores les biografies, molt nombroses i manuscrites, eren clandestines i això explica que hi haja (també a València i en unes quantes ciutats més) una tradició manuscrita tan important. De final del segle XVI és la biografia de fra Serafino Razzi, dominic, autor, entre moltes d'altres obres, d'una biografia de Santa Caterina de Ricci, que fou important en la seua causa de canonització. En la biografia de Girolamo Savonarola escrita per Razzi llegim un miracle de Savonarola a Barcelona:

Ritrovandosi l'anno 1585 il P. Maestro Timoteo Bottonio Perugino in Barcelona dove con la Corte del Re Cattolico si trovava il Duca di Savoia suo genero, di cui egli era confessore, andò a 23 di maggio fuori della città circa un quarto di miglio per visitare un fra Piero del Campo, religioso converso et vecchio di più di ottant'anni, il quale era sempre stato hortolano // (f.353r) nel Ordine di San Francesco Osservante, molto semplice et che haveva frequenti estasi. Et perché cotal giorno è il dì in cui patirono i nostri tre martiri la morte, il P. Bottonio di loro devotissimo, addomandò a detto padre se egli ne haveva cognizione alcuna, et rispondendo di no, seguitarono i lo-

ro ragionamenti. Et ecco che detto Padre in un subito, così com'era in piedi se n'andò in estasi. E dopo un'ottavo d'ora in circa ritornato a' sensi proruppe in queste parole: "O bienaventurados aquellos que tanto han padecido por amor de Dios", cioè, o beati loro che tanto hanno patito per l'amor di Dio. Et questo ha havuto io fra Serafino dalla bocca dell'istesso P. Maestro Timoteo mio amicissimo, et anco in scrittura l'anno 1591.

El germà de Botticelli i el papa de Gandia. Mariano de Simone Filipepi era germà d'Alessandro de Simone Filipepi, de malnom Botticelli. Mariano era mercader. Havia viscut molts anys a Nàpols abans de tornar, després de la mort de son pare, a Florència, on s'ocupà del seu germà Sandro. Tots dos eren savonarolians. De Sandro, fins ara, hom pensava que per culpa de Savonarola havia destruït una bona quantitat de quadres d'ambient poc cristià, però els darrers treballs dels historiadors de l'art sembla que han matisat molt aquestes opinions. Mariano de Simone Filipepi és autor de la primera crònica laica dels darrers anys del segle XV, que conta els fets de la mort de Savonarola. És important perquè, no trobant-se sotmès l'autor a cap disciplina religiosa, podia parlar obertament de les coses i opinions dels ciutadans florentins. Per exemple, els biògrafs dominics no malparlaven del papa Alexandre VI ni de les seues deci-

sions perquè eren sotmesos a la seua obediència. En canvi, un cronista mercader podia escriure més lliurement. En la crònica de Filipepi, la figura del papa Borja i de la seua família hi és durament criticada i els excessos de la cort papal es contraposen a la puresa de Girolamo Savonarola. Tot i tractar-se d'una crònica incompleta és de lectura apassionant i seria convenient de fer-ne la publicació.

'El triomf de la Fe', de Botticelli. És basat en la visió de Savonarola.

Júlia Benavent

Déu a les ones

Josep Casellas i Matas

Pròleg de Josep M. Martí
Col·lecció
Temes d'Ara Mateix, 15
290 pàgines 1.500 ptes

Les ràdios catòliques i ecumèniques a l'Europa llatina. Des de Ràdio Vaticà l'any 1931 fins la recent Ràdio Principat de la Seu d'Urgell.

El Maragallisme de la A a la Z

Josep M. Pasqual

Vocabulari bàsic de la política catalana a la fi del s. XX

280 pàgines 1.800 ptes

Tot el que els polítics han dit els darrers mesos en llenguatge preelectoral

L'abat d'un poble AURELI M. ESCARRÉ

Jordi Vila, Abat

2a edició

480 pàgines 1.900 ptes

Testimoni de les persones que van conèixer el P. Aureli M. Escarré, les fonts orals, els treballs biogràfics i històrics: els documents escrits.

EDITORIAL MEDITERRANEA

EDITORIAL MEDITERRANEA

EDITORIAL MEDITERRANEA